

Załącznik nr 2 – Informacja nt. problemów gospodarki wodno-ściekowej poza granicami aglomeracji ujętych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych

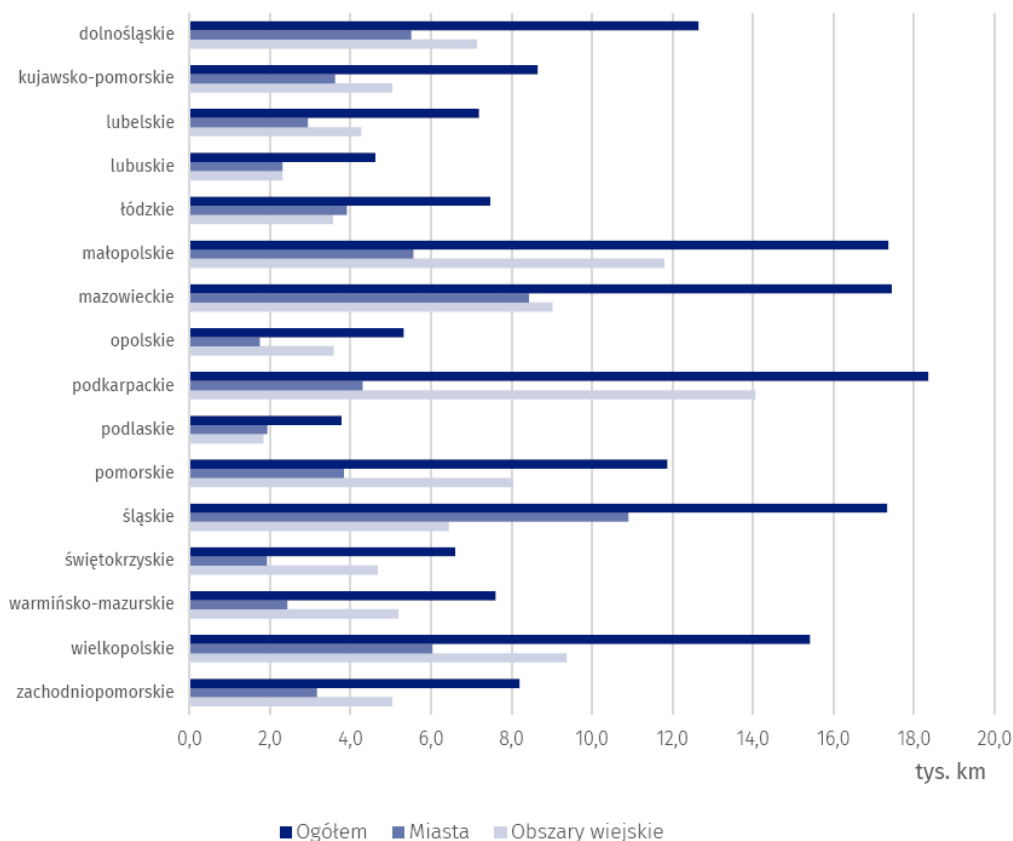
Na wstępie należy wskazać, iż zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o *samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372) sprawy obejmujące m.in. wodociągi i zaopatrzenie w wodę, kanalizację, usuwanie i oczyszczanie ścieków komunalnych należą do zadań własnych gminy. Ponadto, stosownie do art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 7 czerwca 2001 r. o *zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków* (Dz. U. 2020 r. poz. 2028 z późn. zm.) zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków jest zadaniem własnym gminy. Przepisy te są ściśle powiązane z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – *Prawo wodne* (Dz. U. z 2021 r. poz. 624 z późn. zm.), zgodnie z którym rada gminy, w drodze uchwały będącej aktem prawa miejscowego, wyznacza aglomerację.

Ponadto, kwestie techniczne gospodarki ściekowej, w tym na obszarach poza aglomeracjami, zawarte zostały m.in. w rozporządzeniu Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. *w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych* (Dz. U. z 2019 r. poz. 1311).

Władze samorządowe posiadają zatem niezbędne narzędzie prawne i planistyczne umożliwiające prawidłowe prowadzenie gospodarki ściekowej na swoich obszarach.

Jak wskazuje Główny Urząd Statystyczny w materiale pn. „*Infrastruktura komunalna w 2020 r.*” w 2020 r. sieć kanalizacyjna w Polsce osiągnęła długość 169,8 tys. km, zaś liczba przyłączy do budynków mieszkalnych – 3,6 mln sztuk. W stosunku do roku 2019 długość wybudowanej lub przebudowanej sieci kanalizacyjnej zwiększyła się o ok. 4,7 tys. km, tj. o 2,9%, przy jednoczesnym wzroście liczby przyłączy o prawie 109 tys. szt., tj. o 3,1%.

Wykres 1. Długość sieci kanalizacyjnej w miastach i na obszarach wiejskich w 2020 r. według województw

Źródło: Infrastruktura komunalna w 2020 r., Główny Urząd Statystyczny, 2021 r.

Na obszarach wiejskich znajdowało się 59,7% sieci kanalizacyjnej oraz 46,4% wszystkich przyłączy kanalizacyjnych do budynków mieszkalnych. W porównaniu z rokiem poprzednim długość sieci na terenach wiejskich wzrosła o 3,4 tys. km (o 3,5%), a liczba przyłączy o prawie 70 tys. szt. (o 4,4%). W analogicznym okresie w miastach wybudowano 1,3 tys. km sieci (wzrost o 2%) i zainstalowano ponad 39 tys. szt. przyłączy (wzrost o 2,1%).

Na koniec 2020 r. odsetek budynków mieszkalnych podłączonych do sieci kanalizacyjnej wyniósł 51,8% i w porównaniu do 2019 r. był wyższy o 0,6 p. proc. W miastach do sieci kanalizacyjnej podłączonych było 75,3% budynków mieszkalnych, natomiast na obszarach wiejskich 37,7%.

Liczba przydomowych systemów do odprowadzania ścieków na koniec 2020 r. w Polsce wyniosła 2 427,8 tys. szt., z czego 87,8% (2 132,3 tys. szt.) przypadło na zbiorniki bezodpływowe, a 12,2% (295,4 tys. szt.) na przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Ilość ścieków odprowadzonych z gospodarstw domowych siecią kanalizacyjną w 2020 r. wyniosła 1 002,6 hm³ (w miastach – 869,6 hm³, a na obszarach wiejskich – 133,0 hm³) i wzrosła w porównaniu z 2019 r. o 23,1 hm³ (odpowiednio o 17,2 hm³ i 5,8 hm³).

W Polsce podstawowym dokumentem strategicznym odnoszącym się do gospodarki ściekowej jest Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych (KPOŚK). Jest podstawowym instrumentem wdrożenia postanowień dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych (tzw. dyrektywy ściekowej). Co istotne, Polska przystępując w 2004 r. do Unii Europejskiej zobowiązała się do wypełnienia wymogów dyrektywy ściekowej zgodnie z określonymi w negocjacjach i zapisanymi w Traktacie Akcesyjnym terminami i okresami przejściowymi. W rozmowach przedakcesyjnych wynegocjowane zostały dostosowawcze okresy przejściowe na wprowadzenie przepisów ww. dyrektywy do końca 2015 r. m.in. poprzez obowiązek wybudowania i użytkowania systemów zbierania i oczyszczania ścieków komunalnych dla wyznaczonych obszarów aglomeracji.

Celem KPOŚK, przez realizację ujętych w nim inwestycji, jest ograniczenie zrzutów niedostatecznie oczyszczanych ścieków, a co za tym idzie – ochrona środowiska wodnego przed ich niekorzystnymi skutkami. KPOŚK jest dokumentem strategicznym, w którym oszacowano potrzeby i określono działania na rzecz wyposażenia aglomeracji o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) $\geq 2\ 000$, w systemy kanalizacyjne i oczyszczalnie ścieków komunalnych. Wymaga zaznaczenia, że inwestycje, których celem jest dostosowanie aglomeracji do wymogów dyrektywy ściekowej i utrzymania tego efektu, a które są zawarte KPOŚK mogą uzyskać wsparcie finansowe m.in. ze środków europejskich. KPOŚK nie jest dokumentem, na podstawie którego możliwe jest finansowanie wszystkich planowanych przez gminę inwestycji w gospodarce ściekowej. Te wykraczające poza granice aglomeracji mogą być realizowane przez samorządy ze środków własnych, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) lub innych dostępnych źródeł finansowania.

NFOŚiGW wspiera przede wszystkim inwestycje mające na celu realizację KPOŚK. Podczas oceny wniosków o dofinansowanie sieci kanalizacyjnych na terenach aglomeracyjnych zaobserwowano celowe rozszerzanie granic aglomeracji na tereny o rozproszonej zabudowie jedynie po to, aby skorzystać z dotacyjnego dofinansowania europejskiego. Budowa kanalizacji na takich terenach często nie jest uzasadniona ekonomicznie i negatywnie wpływa na wysokość taryf. Wobec powyższego w NFOŚiGW przygotowano Program Priorytetowy dla obszarów poza granicami aglomeracji. Utworzenie tego Programu ma przeciwdziałać zjawisku nieuzasadnionego rozbudowywania terenów aglomeracyjnych, stwarzając równocześnie możliwości uregulowania gospodarki ściekowej na obszarach nią nie objętych.

Program pn. „Ogólnopolski program gospodarki wodno-ściekowej poza granicami aglomeracji ujętych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych” zatwierdzono w dniu 26 kwietnia 2019 r. Początkowo ustalony budżet wynosił 200 mln zł. Program został przekazany do realizacji przez wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej (dalej wfośigw), które zdefiniowały potrzeby inwestycyjne. We wrześniu i listopadzie 2019 r. dwukrotnie zwiększono dostępne środki do 590 mln zł i 710 mln zł. Szczegółowe informacje w zakresie realizacji tego programu są w posiadaniu Ministerstwa Klimatu i Środowiska.

Wstępnie można podsumować, że *Ogólnopolski program gospodarki wodno-ściekowej poza granicami aglomeracji ujętych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych* sprostał oczekiwaniom i wydaje się, że zaspokoił najpilniejsze potrzeby inwestycyjne terenów poza granicami aglomeracji. Jego budżet pozwala jeszcze na sfinansowanie kolejnych inwestycji, które są w przygotowaniu. W dyspozycji wojewódzkich funduszy pozostaje jeszcze do zagospodarowania 185 mln zł. W przypadku zgłoszenia braku dalszych potrzeb inwestycyjnych w danym regionie, środki finansowe będą mogły być przekazane do wfośigw zgłaszającego zapotrzebowanie – obecnie takim rejonem jest województwo podkarpackie.

Kierując dofinansowanie na gospodarkę wodno-ściekową poza obszary aglomeracji należy mieć na uwadze, że przy wspieraniu finansowym projektów/inwestycji na takich terenach, przy przygotowaniu projektów inwestycyjnych dotyczących budowy systemów kanalizacyjnych, istotna jest ich zasadność ekonomiczna. W tym względzie planowane przedsięwzięcia powinny być poddane wnikliwej analizie, czy koszty inwestycyjne, koszty utrzymania i obsługi systemu kanalizacyjnego jakie po realizacji przedsięwzięcia będą ponoszone przez Beneficjenta będą zrównoważone przez opłaty (taryfy) odbiorców bez dopłat ze strony gminy. Zbadana powinna być również zdolność mieszkańców, co do wysokości ponoszenia opłat za korzystanie ze zbiorczej kanalizacji. Kierowanie środków bez weryfikacji ich celowości i osiągniętych efektów ekologicznych prowadzić może do problemów z utrzymaniem systemów w sprawności eksploatacyjnej i do braku środków na ich odtworzenie.

Poza granicami aglomeracji ujętych w KPOŚK działania związane z gospodarką ściekową realizowane są także w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (PROW 2014-2020), za którego wykonanie odpowiedzialne jest Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Przewidziana została w nim realizacja operacji typu „*Gospodarka wodno-ściekowa*” w ramach działania „*Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich*”, poddziałanie „*Inwestycje związane z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię odnawialną i w oszczędzanie energii*”. Wsparcie w ramach operacji z zakresu gospodarki wodno-ściekowej udzielane jest gminom, spółkom gminnym oraz związkom gmin. Wsparcie to obejmować może budowę, przebudowę lub wyposażenie obiektów budowlanych służących do zaopatrzenia w wodę lub odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz na zakup i montaż urządzeń oraz instalacji kanalizacyjnych lub wodociągowych. Poziom pomocy finansowej wynosi maksymalnie 63,63% kosztów kwalifikowalnych, a jej wysokość dla tego typu projektów nie może przekroczyć 2 mln zł na beneficjenta w okresie realizacji PROW 2014-2020. Ze względu na braki w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na obszarach wiejskich, wsparciem objęte są operacje zlokalizowane poza aglomeracjami zdefiniowanymi w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych.

Pozostałe szczegółowe warunki uzyskania wsparcia finansowego zostały określone w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 lipca 2016 r. w *sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej na operacje typu „Gospodarka wodno-ściekowa” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i w oszczędzanie energii” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020* (Dz. U. z 2020 r. poz. 526).

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, według stanu na dzień 31 lipca 2021 r. w ramach przeprowadzonych naborów złożono 3 026 wniosków o przyznanie pomocy na łączną kwotę 5 742 741 664,66 zł, w tym 3 654 106 517,22 zł ze środków EFRROW. Pomoc przyznano na realizację 1 790 operacji na łączną kwotę 3 148 044 793,62 zł, w tym 2 003 100 899,64 zł ze środków EFRROW.

Jednocześnie w związku z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2020/2220 z dnia 23 grudnia 2020 r. ustanawiającym niektóre przepisy przejściowe dotyczące wsparcia z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) w latach 2021 i 2022 oraz zmieniającym rozporządzenia (UE) nr 1305/2013, (UE) nr 1306/2013 i (UE) nr 1307/2013 w odniesieniu do zasobów i stosowania w latach 2021 i 2022 oraz rozporządzeniem (UE) nr 1308/2013 w odniesieniu do zasobów i rozdziału takiego wsparcia na lata 2021

i 2022 (Dz. Urz. UE L 437 z 28.12.2020, str.1) Polska otrzymała dodatkowe środki na lata 2021-2022 do wykorzystania na zasadach określonych w rozporządzeniu 1305/2013. Zgodnie z uchwałą Nr 212 Komitetu Monitorującego Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 z dnia 5 marca 2021 roku na realizację operacji typu „Gospodarka wodno-ściekowa” zaplanowano środki w wysokości 376 352 619 EUR w ramach Instrumentu Unii Europejskiej na rzecz Odbudowy (EIO). Ponadto zgodnie z uchwałą Nr 199 Komitetu Monitorującego Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 z dnia 16 lutego 2021 r. w sprawie zmian w typie operacji „Gospodarka wodno-ściekowa” planowane jest między innymi zwiększenie maksymalnej kwoty pomocy do 5 mln zł na obszar gminy oraz w przypadku operacji finansowanych w ramach EIO określanie maksymalnego poziomu wsparcia do 100% kosztów kwalifikowalnych.

Ponadto, źródłem finansowania może być również Fundusz Inwestycji Samorządowych FIZAN, realizowany przez PFR Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych S.A., będące częścią Grupy Polskiego Funduszu Rozwoju. Polega on na współfinansowaniu inwestycji realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego lub podległe im spółki, poprzez obejmowanie lub użytkowanie akcji lub udziałów w spółkach samorządowych. Fundusz może także brać w użytkowanie lub wydzierżawić od samorządu istniejące akcje czy udziały spółek komunalnych, dostarczając w ten sposób środki jednostkom samorządu terytorialnego na realizację innych ważnych projektów. W kręgu zainteresowania Funduszu znajduje się szereg inwestycji, w tym m.in. w sektorze wodociągowo-kanalizacyjnym.

W związku z pandemią koronawirusa SARS-Cov-2 Unia Europejska uruchomiła Fundusz Odbudowy stanowiący odpowiedź na nowe zagrożenia i wyzwania, jakie spowodowała pandemia. Na gruncie krajowym, celem uruchomienia ww. funduszy, opracowany został Krajowy Plan Odbudowy (KPO). W ramach tego narzędzia przewidziane zostało także wsparcie zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej na terenach wiejskich, którego celem jest m.in. zwiększenie dostępności do infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na obszarach wiejskich, gdzie odnotowuje się jej największe deficyty. Na ten cel planuje się przeznaczyć 204 mln EUR. Za realizację tego działania odpowiedzialny jest minister właściwy ds. rozwoju wsi.

Dedykowane środki finansowe na inwestycje wodno-kanalizacyjne zostały przewidziane także w Priorytecie I Programu Inwestycji Strategicznych stanowiącego część założeń Rządowego Funduszu Polski Ład, który będzie wdrażany przy udziale Banku Gospodarstwa Krajowego. Program przewiduje m.in. dofinansowanie budowy lub modernizacji infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, w tym oczyszczalni. Z informacji dostępnych na stronie internetowej <https://www.bgk.pl/polski-lad/#c20097> wynika, iż bezzwrotne dofinansowanie dla budowy lub modernizacji infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, w tym oczyszczalni może wynieść do 95% (wymagany udział własny jednostki samorządu terytorialnego to minimum 5%).

Podsumowując, podstawowym dokumentem strategicznym odnoszącym się do gospodarki ściekowej jest Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych, w ramach którego dofinansowywane są inwestycje w aglomeracjach o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) $\geq 2\ 000$. Jednostki samorządu terytorialnego mają możliwość ubiegania się o dofinansowanie inwestycji wodno-ściekowych poza granicami aglomeracji ujętych w KPOŚK. Na realizację przedsięwzięć na takich obszarach dedykowane środki finansowe przewidziane zostały w ramach programów NFOŚiGW, PROW 2014-2021, FIZAN, KPO oraz Polski Ład. Gminy podejmując decyzję o realizacji inwestycji powinny poddać analizie jej zasadność ekonomiczną, gdyż ma ona bezpośredni wpływ na wysokość taryf za wodę i ścieki.